

UNGA VUXNA – DRICKER MEST, LANGAR MEST

En fokusgruppsintervjustudie med unga vuxna i åldern 18-25 år

**Charlotta Rehnman
Jörgen Larsson**

December 2000

Rapport nr 12

Förord

STAD-projektet (STockholm förebygger alkohol- och drogproblem) är ett tioårigt projekt vars uppdrag är att identifiera, tillämpa och utvärdera lovande metoder för prevention inom alkohol- och narkotikaområdet. Projektet tillkom 1995 efter en översyn av missbruksvården i Stockholms län, där Landstinget och Stockholms kommun gemensamt beslöt att göra en mer långsiktig satsning på metodutveckling. Projektområdet består av Stockholms läns centrala och västra delar, med ca 300 000 invånare.

Den alkohol- och drogpolitiska situationen i Sverige på 2000-talet kräver att nya metoder för prevention utvecklas. Den tilltagande globaliseringen och Sveriges EU-medlemskap begränsar på en rad viktiga punkter statens möjligheter att föra en tillgänglighetsbegränsande politik. Samtidigt talat allt mer av den internationella forskningen för att det just är på tillgänglighetsområdet som de största framgångarna uppnåtts. Detta understryker behovet av att i lokalsamhället utveckla ny metodik där insatser för att påverka såväl efterfrågan som tillgänglighet vävs samman i nya former för samhällsbaserad prevention.

STAD-projektet arbetar inom tre områden: tidig upptäckt av alkoholproblem och rådgivning inom sjukvården, ansvarsfull alkoholservering på restauranger och förebyggande insatser på ungdomsområdet. Som gemensam nämnare för projekten är en betoning på lokal mobilisering, men också på lokalt policyarbete.

Även för utvärdering av samhällsbaserad prevention krävs metodutveckling. Såväl kvantitativa som kvalitativa metoder krävs, där både processer och effekter följs. Hur ser konsumtionsmönstren ut i olika delar av befolkningen? När de preventiva insatserna fram till målgrupperna? Var får tonåringar tag i alkohol och narkotika? Vad tycker läkare och sjuksköterskor om screening för alkoholproblem? Hur mäter man förändringar i våld på restauranger? Kunskapsluckorna är många. I en serie av rapporter kommer vi från STAD-projektet belysa dessa och en rad andra frågor.

Vilka attityder och uppfattningar har unga vuxna när det gäller langning av alkohol till underåriga?

I den här rapporten redovisas resultat från fokusgruppsintervjuer med unga vuxna. I intervjuerna diskuteras bland annat olika definitioner av langning, orsaker till att man langar /inte langar, vem som är en typisk langare och åtgärder för att minska langning av alkohol till underåriga.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING	SIDNR.	
0	SAMMANFATTNING	4
1	INTRODUKTION	5
	1.1 STAD-projektet	5
	1.2 Svensk alkoholpolitik	5
	1.3 Ungdomars alkoholvanor och tillgänglighet till alkohol	6
2	SYFTE	8
3	METOD	9
	3.1 Datainsamlingsmetod	9
	3.2 Målgrupp och urval	9
	3.3 Genomförande	10
4	ANALYS	11
5	RESULTAT	11
	5.1 Vad man tänker på när man hör ordet alkohol	11
	5.2 Åldersgränser	11
	5.3 Langning	12
	5.3.1 Definition av langning	12
	5.3.2 Langning beroende på alkoholsort	13
	5.3.3 Langning beroende på ålder och relation till den man langar till	13
	5.3.4 Orsaker till att man langar	14
	5.3.5 Orsaker till att man inte langar	15
	5.3.6 Den typiska langaren	16
	5.3.7 Langning i två steg	18
	5.3.8 Vilken alkoholsort är det som oftast köps ut?	19
	5.3.9 Hembränt, svartsprit och narkotika	19
	5.4 Åtgärder för att minska langning	20

5.4.1	Förändring av attityder till alkohol	21
5.4.2	Ökad risk för upptäckt och hårdare straff	22
5.4.3	ANT-undervisning i skolan	23
5.4.4	Övrigt	24
6	DISKUSSION	26
7	FÖRSLAG TILL ÅTGÄRDER	29
8	REFERENSER	31
9	BILAGOR	32
10	FÖRTECKNING ÖVER TIDIGARE UTGIVNA RAPPORTER FRÅN STAD-PROJEKTET	35

0 SAMMANFATTNING

Som ett led i STAD-projektets arbete med att begränsa tillgängligheten av alkohol och droger för ungdomar, planeras ett arbete med den åldersgrupp som dricker och langar mest alkohol, nämligen de som är mellan 18-25 år. Inför planeringen av detta projekt har STAD-projektet genomfört en målgruppsanalys med denna åldersgrupp.

Syftet med den studien var att studera attityder och uppfattningar bland ungdomar i åldern 18-25 år vad gäller langning av alkohol till underåriga.

Metoden som har använts är fokusgruppsintervjuer. Under perioden maj-juni 2000 har sex intervjuer genomförts med målgruppen. Tema i intervjuerna var åldersgränser, definition av langning, orsaker till att langa/inte langa, hembränt och svartsprit samt åtgärder för att minska langning.

Intervjuerna visar att:

- ◆ majoriteten av de intervjuade associerade ordet alkohol med fest och socialt umgänge
- ◆ definitionerna av langning är väldigt varierande
- ◆ omtanke om den som är yngre är en avhållande orsak från att langa
- ◆ många langar för att vara "bussiga", för att göra en gentjänst
- ◆ vem som helst kan vara en langare
- ◆ det förekommer mycket hembränt och det är lätt att få tag på
- ◆ övervakningen utanför systembolagen av polis och väktare inte är effektiv
- ◆ straffet för den som åker fast för langning måste bli hårdare, för att verka avskräckande

1. INTRODUKTION

1.1 STAD-projektet

STAD-projektet (STockholm förebygger alkohol- och drogproblem) är ett 10-årigt aktionsinriktat projekt, vars syfte är att identifiera, testa och utvärdera lovande metodik för prevention av alkohol- och narkotikaproblem. För att få ett effektivt förebyggande arbete krävs insatser både när det gäller tillgång och efterfrågan. I STAD-projektet kombineras därför insatser för information och opinionspåverkan med insatser för att begränsa tillgängligheten. Utvärderingen av projektet innefattar såväl kvalitativa som kvantitativa metoder för att dokumentera processer och effekter av de metoder som utvecklats i projektet. Inom ungdomsprojektet, ett av STADs tre delprojekt, är det övergripande syftet att studera processer i och effekter av lokalt samhällsarbete i en storstad för att reducera alkohol- och drogproblem bland ungdomar. Inom Ungdomsprojektet bedrivs arbete inom tre fält: ANT-undervisning i skolan, föräldraprogram och tillgänglighetsbegränsande insatser i lokalsamhället.

1.2 Svensk alkoholpolitik

Sverige har sedan länge haft en restriktiv alkoholpolitik med lagstiftning som begränsat tillgängligheten till alkohol. I och med Sveriges inträde i EU 1995 har monopolet på produktion och import upphört, vilket leder till att det kommersiella utbudet ökar och då framförallt för restaurangerna. Mängden alkohol som privatpersoner tullfritt får föra in i landet vid utlandsresor har höjts, och utgör nu en större del av den totala alkoholkonsumtionen än tidigare (5). Eftersom ungdomar i hög grad påverkas av tillgängligheten till alkohol i samhället, kan dessa förändringar i mer tillåtande riktning leda till ett ökat ungdomsdrickande.

1.3 Ungdomars alkoholvanor och tillgänglighet till alkohol

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN) undersöker årligen skolelevers drogvanor. Efter att ha sett en nedgång i ungdomars användande av alkohol och droger under 1980-talet kan en ökning noteras under 1990-talet. År 1999 uppgav 74% av pojkarna och 78% av flickorna i årskurs 9 sig vara alkoholkonsumenter. Pojkarnas beräknade årskonsumtion ökade mellan 1989 och 1999 från 2,7 till 3,9 liter ren alkohol (100%). Flickornas konsumtion under samma period ökade från 1,5 till 2,3 liter. Under 1990-talet har andelen 15-åringar som uppger att de känner sig berusade varje/nästan varje gång de dricker ökat och uppgick 1999 till 38% bland pojkarna och 36% bland flickorna. Andelen som uppger sig ha storkonsumtion minst en gång i månaden är 30% bland pojkar och 22% bland flickor. Med storkonsumtion avses alkohol motsvarande minst en halvflaska sprit eller en hel flaska vin eller 4 burkar starköl eller 6 burkar öl klass II vid samma tillfälle. Den dominerande drycken bland 15-16 åriga pojkar och flickor är sprit, därefter kommer folköl (1).

Både nationella och internationella undersökningar visar att det vanligaste sättet att få tag på alkohol för ungdomar under 18 år, är genom äldre kompisar eller äldre kompisars syskon.

STAD-projektet genomför årligen en enkätundersökning om tillgänglighet till alkohol bland niondeklassare i Vasastan. I undersökningen från år 2000 kan man utläsa att 70% av flickorna och 63% av pojkarna uppger att de får tag på starköl, alkoholisk, vin eller starksprit från kamrater eller kamraters syskon. En större andel av flickorna 27% mot 14% bland pojkarna uppgav att kamraten var en äldre kille (8). I den senaste drogvanundersökningen från CAN uppgav 15-åringarna att det vanligaste sättet att få tag på alkohol var genom kamrater eller kamraters syskon (1).

Liknande resultat kan ses i Norge, där man i likhet med Sverige en åldersgräns på 18 år för inköp av alkohol. Trots detta är det en stor andel av de norska ungdomarna under 18 år som uppger att de är alkoholkonsumenter. För att

undersöka hur norska ungdomar upplever tillgången på alkohol genomfördes en tvåårig prospektiv Kohortstudie på ett representativt urval av 13-årigar. Resultatet visade att de vanligaste sätten att få tag på alkohol var att be en äldre vän köpa ut, få alkohol utav vänner och att ta alkohol hemma utan lov. Detta gällde både vid baslinjemätningen och vid den uppföljande studien två år senare (3).

Dessa resultat är samstämmiga med resultaten från internationella studier. I en fokusgruppsstudie från USA med ungdomar i åldern 18-19 år uppgav dessa att man under åren på High School fick tag på alkohol på fester. Alkoholen hade köpts in till festen av äldre tonåringar och unga vuxna (personer över 21 år, vilket är den lagliga åldern för att få köpa alkohol i USA). På festerna var även yngre personer (14-16 år) välkomna, och de äldre uppmuntrade de yngre att dricka sig väldigt berusade (10).

I en studie från Minnesota och Wisconsin genomfördes telefonintervjuer med ungdomar som var 18-20 år gamla och en enkätundersökning med elever som var 15 år och 17 år gamla. Bland de ungdomar som uppgav att de var alkoholkonsumenter (dvs. har druckit alkohol de senaste 30 dagarna), var det absolut vanligaste sättet att få tag på alkoholen genom en person som var äldre än 21 år. Detta gällde för alla tre ålderskategorierna (15 år, 17 år och 18-20 år). Det näst vanligaste sättet att få tag på alkohol var för ungdomar som var 15 år och 17 år att få från en person under 21 år. För 18-20 åringarna var det att själva köpa alkohol i affär eller på restaurang (11).

Resultatet från en enkätundersökning bland 1997 skolelever i årskurserna 7, 9, 11 och 13 i Ontario, visade att 70% av pojkarna och 63% av flickorna tyckte att det var lätt eller mycket lätt att få tag på alkohol. Det vanligaste sättet att få tag på alkohol både bland pojkar (26%) och bland flickor (25%), var att låta en äldre vän köpa alkoholen åt dem (9).

Vart annat år genomförs studier av svenskarnas alkoholvanor. 1998 uppgick konsumtionen i åldersgruppen 20-24 år till 7,6 liter (alkohol 100%) bland männen och till 3,2 liter bland kvinnorna. Inräknas också cider/alkoläsk i genomsnittskonsumtionen ökas denna för männens del till 8,1 liter alkohol och för kvinnornas till 4 liter alkohol. Vid jämförelse av olika ålderskategorier kan man tydligt se att den yngsta ålderskategorin, 18-29 år, konsumerar betydligt mer alkohol än ålderskategorin 50-70 år. År 1998 var veckokonsumtionen i den yngsta åldersgruppen 13 cl alkohol 100% och i den äldsta 9 cl alkohol 100%. Veckokonsumtionen i ålderskategorin 30-49 år ligger mellan de yngstas och de äldstas (2).

Mot denna bakgrund finns det all anledning att närmare studera den grupp som framstår som den viktigaste källa till alkohol bland underåriga – de ”unga vuxna”. Denna grupp som utgör den största ”langargruppen” är hittills relativt lite undersökt. Tyvärr finns det få internationella studier som kan visa på goda interventionsresultat när det gäller langning av alkohol. Behovet av att veta mera och att arbeta med dessa frågor är därför stort.

2. SYFTE

Syftet med den här studien var att undersöka attityder och uppfattningar bland ungdomar i åldern 18- 25 år vad gäller langning av alkohol till underåriga.

3. METOD

3.1 Datainsamlingsmetod

Metoden som valdes var fokusgruppsintervjuer då detta är en bra teknik för att undersöka vilka uppfattningar och attityder som finns hos olika grupper om ett givet ämne (4). I gruppintervjuerna får intervjupersonerna med egna ord beskriva och formulera sina tankar om ett ämnet. Intervjuerna leds av en moderator (intervjuledare) och ofta medverkar även en bisittare som observerar gruppen och för anteckningar. Som underlag för intervjuerna har en intervjuguide utarbetats (bilaga 1), men frågorna är öppna och behöver inte ställas i samma ordning.

3.2 Målgrupp och urval

Tre målgrupper identifierades för intervjuerna. Dessa var:

- 1) Studenter 18- 25 år som studerade vid någon av Stockholms högskolor.
- 2) Värnpliktiga 18-25 år
- 3) Före detta ”problemungdomar”, d v s ungdomar som tidigare varit föremål för sociala och polisiära insatser, 18-25 år

Orsaken till att välja ut just dessa tre grupper var att vi ville ha olika typer av ungdomar. Detta för att på ett så bra sätt som möjligt spegla ungdomar i olika livssituationer. Från början var avsikten även att ha med arbetslösa ungdomar. Efter att ha kontaktat ett flertal arbetsförmedlingar visade det sig att det vid tidpunkten för intervjuerna (maj – juni 2000), nästan inte finns några ungdomar mellan 18 och 25 år som var arbetslösa. Därför kom inte denna grupp att vara i studien.

Studenterna rekryterades genom anslag på skolorna och genom att en utomstående person rekommenderade deltagare till intervjuerna.

De värnpliktiga och ”problemungdomarna” rekryterades genom två så kallade ”gatekeepers”, dvs personer som har kontakter på olika företag eller inom olika organisationer, och som kan hjälpa till med rekryteringen av deltagare.

3.3 Genomförande

Intervjuerna genomfördes under perioden maj – juni 2000. Totalt genomfördes sex intervjuer med 31 deltagare (fem kvinnor och 26 män). De olika målgrupperna intervjuades var för sig. I tabellen redovisas målgrupp, antalet deltagare i respektive intervju samt kön (tabell 1).

Tabell 1. Antal deltagare och könsfördelning i de olika intervjuerna

Intervju	Målgrupp	Antal deltagare	Kön
I	Studenter	3	3 män
II	Studenter	3	3 kvinnor
III	Värnpliktiga	7	7 män
IV	Värnpliktiga	6	6 män
V	Värnpliktiga	6	6 män
VI	Problemungdomar	6	4 män 2 kvinnor

Intervjuerna leddes av en moderator (utvärderare i STAD-projektet) och en bisittare (projektledare i STAD-projektet). Två av intervjuerna genomfördes i grupp i STAD-projektets lokaler, tre intervjuer genomfördes i grupp på Räddningsskolan i Rosersberg och den sista intervjun på ett aktivitetscentrum för ungdomar i Upplands Väsby. Intervjuerna tog ca 1-1,5 timme. Deltagarna bjöds på fika och som ersättning fick de var sin biocheck.

Innan intervjun började fick samtliga deltagare fylla i en kort enkät om sina dryckesvanor (bilaga 2).

I de två intervjuerna med studenter var samtliga deltagare aktiva i diskussionen. I första gruppen med värnpliktiga pratade alla utom en person. I den andra gruppen med värnpliktiga deltog alla i diskussionen. Den tredje gruppen var lite tystare, men alla sade någonting under intervjun. Intervjun med f d ”problemungdomar” var den enda med både män och kvinnor. Detta hade dock ingen betydelse utan alla var delaktiga i diskussionen. Samtliga intervjuer spelades in på band, vilket godkändes av alla deltagare.

4. ANALYS

Varje intervju har skrivits ut ordagrant och kodats och sorterats efter olika tema. Ytterligare underlag för analysen har varit bisittarens anteckningar, bandinspelad summering av intervju ledare och bisittare samt den korta enkät som deltagarna fick fylla i innan intervjuens början.

5. RESULTAT

5.1 Vad man tänker på när man hör ordet alkohol

Moderatorn inledde intervjuerna med att låta deltagarna fritt associera till ordet alkohol. Detta hjälpte deltagarna att börja prata. En klar majoritet av deltagarna tänkte på positiva saker som fest, krogen, trevlig stämning och socialt umgänge. Ett undantag var deltagarna i intervjun med före detta problemungdomar som till största delen associerade ordet alkohol med negativa konsekvenser.

5.2 Åldersgränser

På frågan vilken funktion en åldersgräns har gick åsikterna lite isär. De flesta ansåg att en åldersgräns är till för att göra det mindre lättillgängligt för unga människor att få tag på alkohol och för att skydda individen. Samtidigt var det flera som sa att åldersgränser och förbud inte fungerar i praktiken. Det är väldigt lätt för ungdomar att få tag på alkohol ändå.

Manlig intervjuperson: *”För att skydda individen. Som inte vet bättre. Det är ju svårare att få tag i nåt som det är åldersgräns på än nåt som det inte är det.”*

Manlig intervjuperson: *”Ingen alls faktiskt. Det är ingen alls. Inte om man ska liksom... du menar få tag på alkohol. Men det funkar ju inte så. Jag menar man vet ju själv liksom innan man var arton när man liksom var femton, sexton och sådär. Folköl och sådär hembränt det var ju hur lätt som helst att få tag i.”*

Att det är olika åldersgräns för att köpa alkohol på Systembolaget (20 år) och på restaurang (18 år) var en fråga som skapade mycket diskussion. Några tog fram aspekten att det är en större social kontroll på krogen vilket gör att man inte kan dricka sig allt för berusad där, och att detta är motivet för den lägre åldersgränsen. De flesta tyckte dock att det är inkonsekvent med två åldersgränser. Är man myndig så är man och då ska man få göra allting.

Kvinnlig intervjuperson: *”Jag tycker att det är fel att ha tjugo på Systembolaget och arton på krogen det tycker jag. Antingen så ska man höja allting till tjugo eller minska allting till arton. Det liksom är man arton så är man myndig, annars kan man vara myndig när man är tjugo liksom det tycker jag.”*

En person sa att om man hade en gräns så trodde han att den skulle respekteras mer, då är det lättare att förstå logiken som finns bakom. Man såg inte att arton som åldersgräns är bättre än tjugo eller tvärt om. Huvudsaken är att det är konsekvent.

5.3 Langning

5.3.1 Definition av langning

Att försöka definiera vad langning är visade sig vara svårt. Antalet definitioner var ungefär lika många som antalet deltagare i intervjuerna. Några av

deltagarna ändrade även åsikt om vad som är langning under intervjuens gång. Här följer några av de vanligaste definitionerna:

- när man köper alkohol till personer som man inte känner.
- när man köper ut till alkohol till en som är underårig (dvs. under arton år).
- när man över huvud taget köper ut alkohol till någon som inte får köpa, oavsett om den är fjorton år eller nitton år.
- när man köper ut mer alkohol än vad personen i fråga kan dricka.
- när man köper ut mer alkohol än vad man kan ha kontroll över vart det går.
- när man säljer vidare alkohol till någon person.
- langning är bara langning när det handlar om narkotika.

5.3.2 Langning beroende på alkoholsort

Vad gäller om det är skillnad på att langa beroende på vilken alkoholsort det rör sig om, gick åsikterna kraftigt isär mellan och inom de olika grupperna. Vissa hävdade bestämt att det inte är någon skillnad mellan att köpa ut starksprit och att köpa ut vin eller öl. Andra tyckte att det var mindre farligt att köpa ut öl, vin eller champagne än att köpa ut starksprit.

Kvinnlig intervjuperson: *"...eller nån som frågar mig; vi ska dricka champagne på nyår kan inte du köpa ut en flaska till oss? Så skulle jag säkert kunna göra det, men jag skulle aldrig köpa en flaska sprit till några även om de är arton, nitton år."*

5.3.3 Langning beroende på ålder och relation till den man langar till

Alla grupperna var eniga om att man absolut inte skulle köpa ut till en person som är femton, sexton år. Däremot blev det mer svävande om personen är äldre. Då berodde det mer på hur väl man känner personen och vilket "ölsinne" den har. Är det någon som är 17-18 år, som man känner väl och som man vet kan hantera alkohol, så såg de flesta inget hinder för att köpa ut alkohol till den

personen. Alla var även överens om att oavsett ålder så skulle man aldrig köpa ut till en person som man inte känner.

5.3.4 Orsaker till att man langar

När det gällde orsaker till att man langar skilde sig åsikterna mellan männen och kvinnorna i intervjuerna. Praktiskt taget alla män sa att det var för att göra en tjänst, för att vara lite bussig. Man kom själv ihåg hur svårt det var att få tag på alkohol innan man fick handla på Systembolaget och nu ville man vara lika bussig som ens egna äldre kompisar hade varit.

Manlig intervjuperson: *"För man vet ju själv när man stod där och var arton och inte fick tag på sprit för att man inte fick köpa på Systembolaget, man vet hur det känns liksom. Då är det lätt för nån att göra det åt en tror jag."*

Manlig intervjuperson: *"Man vet ju själv om dom hade svårt att få sprit när dom var små, då tänker man; men då ska jag vara snäll och ge han en back öl och sen..."*

Ett annat argument som männen i grupperna förde fram var att det är bättre att köpa ut ren sprit eller öl, än att de som är yngre dricker något som man inte vet vad det är. Detta gällde främst langning till syskon.

Kvinnorna i intervjuerna hade delvis andra argument för varför man langar. De ansåg framför allt att det främst är killar som langar. Om en tjej langar så är det till någon som hon känner väldigt väl och som hon känner sig skyldig att köpa ut till.

Kvinnlig intervjuperson: *"...För tjejer är det oftast såhär, för att en tjej ska langa då ska det va nån som dom känner bra som ber om det så att dom känner sig lite skyldiga att göra det. För att det är min erfarenhet av tjejkompisar som har köpt ut till syskon och sånt, att då har dom syskona fått tjata en del och så där."*

När det gäller killar som langar så trodde kvinnorna att: a) för det första så vågar inte killar säga ifrån om det är en tjej som ber dem att köpa ut, eftersom killarna vill imponera på tjejerna och inte verka mesiga och b) för det andra så har killar svårt att kombinera rollen som "den tuffa killen" med att säga nej till att langa till en annan kille.

Kvinnlig intervjuperson: *"...För killar frågar andra killar, att killar har lite svårare att kombinera machorollen med att säga nej till langning och sånt där..."*

Alla i grupperna var dock överens om att för egen del så langade man definitivt inte för att tjäna pengar. Det var snarare en förlust affär att langa då de som man köpte till aldrig hade jämna pengar.

5.3.5 Orsaker till att man inte langar

Det finns flera orsaker till att man inte köper ut alkohol. Först var det för att man känner ett moraliskt ansvar och en omtanke om den yngre personen som frågar. Flera tog upp att ifall de skulle köpa ut, och så hände det sedan någonting med den här personen på grund av alkoholen, så skulle det kännas som att man själv var skyldig till det som hänt. Att känna omtanke var ett det starkaste argumentet för att inte köpa ut om det var en tjej som frågade. Tjejer kan lättare råka illa ut än killar.

Manlig intervjuperson: *"...det kanske det för jag menar liksom man tänker liksom tjejer de är ju mer utsatta. Jag har bara småbröder och jag tycker, va faan killar dom klarar sig. Killar blir väl oftast inte våldtagna när dom är berusade och sånt där också."*

Att det är olagligt såg några som ett hinder för att köpa ut. Dock ansåg alla att risken att åka fast närmast är obefintlig. Affären gjordes oftast upp hemma eller långt bort från Systembolaget. Att bli tagen på bar gärning sågs som oerhört

klantigt. De enda som skulle kunna komma på att man langade var i sådana fall föräldrarna i de fall som man köpte till sina yngre syskon.

Manlig intervjuperson: *"...Men annars är det bara att be en polare så sticker han hem till lägenheten så går man väl dit faan. Det är omöjligt att åka dit faan. Då är man ju helt bränd"*.

Några framförde argumentet att om man köpte ut en eller ett par gånger så kunde det börja spridas rykten om att man var bussig och alltid ställde upp. Detta i sin tur kunde leda till riktiga problem som kunde bli svåra att hantera, kanske till och med resultera i en polisanmälan.

Manlig intervjuperson: *"Men om du gör det en gång så kanske det blir en vana så kommer dom till dig flera gånger om det är några som du känner. Sen kanske familjen eller andra får reda på det så då är det inte bra för dig själv senare. Man kan bli polisanmäld eller vad som helst"*

5.3.6 Den typiska langaren

Det första svaret i alla grupper på frågan om vem som är den typiska langaren var att det kan vara vem som helst. Det kan vara allt ifrån storebror till farfar. Flera personer nämnde att det alltid finns någon slags relation mellan den som langar och den som får alkoholen langad till sig. Några nämnde föräldrar, inte ens egna utan andras. Andra nämnde att det alltid rörde sig om släktingar och då de släktingar som var "törstigast". Att man går till den som dricker var alla grupper överens om. Ingen trodde att det är speciellt vanligt att den som är helnykterist langar.

Manlig intervjuperson: *"Jag tänkte på vilka vi gick på när vi ville ha tag i alkohol, så var det alltid dom släktingarna som drack mest som man liksom hade sett på festerna hur dom betedde sig och hur mycket dom drack. Dom kände man ändå att liksom ville jag ha tag nånstans så går jag dit. Jag går inte till moster*

som sagt som är helnykterist. Utan man väljer ju naturligtvis den som dricker mycket.”

Flera ansåg att A-lagarna som håller till utanför Systembolaget är en stor langargrupp. Dessa gör det för att tjäna pengar och de har inga moraliska betänkligheter när det gäller att köpa ut. Ofta är det unga tjejer som utnyttjar A-lagare för att få tag på alkohol.

Kvinnlig intervjuperson: *”Det är nog alkoholisterna eller dom som hänger nere vid Systembolaget tror jag. Dom är väl glada om dom tjänar en tia liksom.”*

Manlig intervjuperson: *”Jag tror att tjejer i större utsträckning ställer sig utanför Systemet... och ett litet gäng där medan killar går hellre till äldre kompisar faktiskt.”*

En manlig intervjuperson sa att den man frågar är den som man vet till 100% kommer att köpa ut. Denna person kan variera från gång till gång, men är oftast inte den som man frågade sist.

Kvinnorna i studentintervjun trodde att den typiska langaren oftast är en kille.

Flera ansåg att de personer som langar är de som precis har fyllt tjugo år. Då känner man sig stor och det är lite ”häftigt” att kunna gå på Systembolaget. Ju äldre man blir desto mindre märkvärdigt blir det. För det mesta är det bara jobbigt att behöva köa där med alla andra på fredag eftermiddagen. Då orkar man inte längre köa till någon annan än sig själv.

Manlig intervjuperson: *”Det är väl perioden då man för första gången... det är som när man tar körkort då kör man som faan, kör hela tiden. Polare kommer; kan du skjutsa mig? Javisst, hoppa in. Sen när man väl kört många så tröttnar man. Kan du skjutsa mig? Nej, jag orkar inte, jag är trött. Samma sak tror jag att*

det är med drickandet just när man blivit 20 år. Det är ju då man får börja. Då börjar man festa hela tiden, gå till ställen hela tiden.”

Kvinnlig intervjuperson: *”Jag tycker jag har märkt att det oftast är personer som precis har fyllt tjugo som langar till yngre kompisar som inte har fyllt än.”*

5.3.7 Langning i två steg

I enkätundersökningar med högstadieelever uppger dessa att de oftast får tag på alkohol från äldre kamrater. En intressant fråga är då hur gamla dessa äldre kamrater är. Är det så att femtonåringar känner tjugoåringar som köper ut till dem, eller är det en langning i två steg? Dvs. att femtonåringen känner en artonåring som känner en tjugoåring. Några av de intervjuade trodde att det kunde förhålla sig så att det är frågan om en langning i två steg, men majoriteten trodde inte det. Det finns alltid någon i femtonåringens kompisgäng som känner någon som har åldern inne och som kan köpa ut. Som en intervjuperson uttryckte saken:

Manlig intervjuperson: *”För när man är arton själv och får någonting langat till sig, då tror jag inte att man vill sälja det vidare direkt. Då har man nog fixat för sin egen del inte för att sälja vidare till dom som är yngre. Det är nog inte syftet.”*

Ett vanligt sätt att få tag på alkohol var att man satt och festade tillsammans med sina kompisar och kompisarnas äldre syskon. På så sätt så var det inte en langning i två steg utan ett slags mellanting.

Manlig intervjuperson: *”Ja men det, man kommer ihåg själv när man frågade liksom polarna som var några år äldre som hade större syskon som man umgicks med som var ett par år äldre än dom... man satt ju tillsammans hemma hos dom och krökade liksom. Så var det ju liksom man samlade ihop en slant och så köpte man, så köpte hans brorsa åt en eller syrra som hade åldern inne, handlade åt honom så blev det samma åt allihopa.”*

Flera av intervjupersonerna pratade om att unga tjejer har lätt att få tag på alkohol då de ofta umgås med äldre killar. I diskussionen kom det även fram att det var många av männen i grupperna som köpt alkohol till sina yngre flickvänner. Ingen av dem hade någon gång reflekterat över att de faktiskt langat vid dessa tillfällen.

Kvinnlig intervjuperson: ”..... *men samtidigt är det så just att fjorton- femtonåriga tjejer kan ganska lätt stöta på killar som är över tjugo och då tycker nog dom killarna att det är rätt kul om dom där tjejerna dricker om man ska på en gemensam fest.*”

5.3.8 Vilken alkoholsort är det som oftast köps ut?

Det var olika bud på vilken alkoholsort som oftast köps ut. I alla tre grupperna med värnpliktiga ansåg man att det var starköl som oftast köptes ut. De manliga studenterna trodde starksprit och de kvinnliga folköl. Ungdomarna i den sista intervjun ansåg att killar oftast ville få ut öl och sprit medan tjejer oftast ville ha cider eller vin.

5.3.9 Hembränt, svartsprit och narkotika

Majoriteten av de intervjuade sa att det förekommer mycket hembränt och att det är väldigt lätt att få tag på. Några intervjupersoner hävdade dock att det inte alls är vanligt och de över huvud taget inte hade kommit i kontakt med hembränt. De intervjupersoner som var från landet trodde att det var vanligare med hembränt där, men detta dementerades av de som var från Stockholm. Några pratade om att det var äldre kompisar runt 25 -30 år som stod för hembränningen andra sa att det var jämnåriga. Det enda som man var ense om var att den som säljer hembränt gör det för att tjäna pengar, mycket pengar. Man var även noga med att poängtera att om man skulle köpa hembränt så skulle det vara från någon som man kände och som man visste hade bra sprit.

Kvinnlig intervjuperson: *”Ja för typ på alla fester och så liksom kommer folk med PET-flaskor med hembränt liksom.”*

Manlig intervjuperson: *”Hembränt köper man ju när man vet var det kommer ifrån. Det skulle aldrig falla mig in att dricka nåt som jag inte vet vad det är.”*

Smuggelsprit var det bara grupperna med värnpliktiga som hade någon erfarenhet av. Man sa att det var lätt att få tag på, men att det inte är lika vanligt som hembränt. När det gällde smuggelsprit så handlade det om så stora summor som man skulle ut med på en gång. Tre av de värnpliktiga som bodde nära kusten berättade om att vill man få tag på smuggelsprit så är det bara att gå ner till hamnen och köpa av någon som jobbar på någon av båtarna.

Manlig intervjuperson: *”Men det är liksom så stora summor som ska ut på en gång och för att det är så stora kvantiteter, så är det liksom en stor insats och då är det inte vanligt att man köper.”*

Manlig intervjuperson: *”Därför att i X så är det ju eller ja, jag säger ingen bestämd plats, men där är det ju liksom en båt som med ett par sjömän då som tar med sig.”*

5.4 Åtgärder för att minska langning

Samtliga grupper tyckte att det är viktigt att man minskar tillgången på alkohol för de som är runt 13-15 år. För de äldre intervjupersonerna var det även viktigt att minska tillgången för de som var upp till 18 år.

Manlig intervjuperson: *”Jag tycker att det... om man fick leva i den bästa av världar så skulle det inte vara som det är nu tycker jag. Jag tycker det... jag brukar tänka på det när man är ute och åker hem på tunnelbanan och så där jag,*

det är kanske ett tecken på att man börjar bli gammal också, men jag tycker att det är för mycket fulla ungdomar liksom som rör sig ute....”

När det gäller åtgärder för att minska langningen hade flera av grupperna först ett resonemang om varför ungdomar dricker. Problemet ligger i att ungdomar dricker för att det är roligt och för att de vill vara vuxna. Så länge vuxna dricker så kommer ungdomar att dricka.

Manlig intervjuperson: *”Dom behöver inte dricka men när dom ser att vi äldre gör det så vill ju dom också göra det. Va faan tror du att man rökte för? Inte för att man skulle bli beroende, man rökte ju för att alla gjorde det. Man vill vara lika tuff som dom. Det går inte att komma ifrån.”*

Kvinnlig intervjuperson: *”Problemet är att så länge vuxna dricker så kommer ungdomar att dricka. Det är där problemet ligger och vuxna är inte beredda att avstå sitt, sin konsumtion till förmån för att unga inte heller ska göra det. Det är egentligen det som det handlar om som jag ser det, för skulle inte vuxna dricka alkohol så skulle ju inte dom yngre göra det heller ...”*

5.4.1 Förändring av attityder till alkohol

Vad ska man då göra åt problemet med langning till underåriga? Förändra inställningen till alkohol var det många som pratade om. I dag har vi en sådan negativ inställning till att ungdomar dricker. Det finns ingen ”test period”. Först är det helt förbjudet och sedan så är allt tillåtet. Flera personer i grupperna pratade om att det vore bättre om ungdomar får lära sig dricka alkohol i hemmen vid tidig ålder, som i övriga Europa. Då skulle det inte vara lika spännande och roligt att dricka sig berusad.

Manlig intervjuperson: *”Fast där ligger egentligen felet i vår kultur. Alltså man får ju ingen relation till alkohol alls så man vet vad det är eller och så när man helt plötsligt när man är arton ska börja dricka alkohol då blir det bara poff,*

tvärstopp kanske. Så egentligen är det kanske en fråga om en samhällelig attitydändring av vad alkohol är för någonting, hur det ska användas. Vi använder det ju ganska mycket annorlunda än vad vissa andra kulturer i Europa gör, och det är kanske där det ligger ett stort problem...."

Manlig intervjuperson: *"Dom ungarna som brukar dricka mycket liksom det brukar oftast vara så att föräldrarna dom säger alltid såhär tvärstopp liksom du ska inte dricka en droppe förrän du är arton och bl a, bl a, bl a. Liksom jag tycker att det där är lite fel för då blir dom ju mer så här ja jag måste prova på liksom för då är det verkligen förbjudet att göra det. Om föräldrarna skulle typ tillåta liksom att man får dricka hemma då är dom ju vana, men inte mycket alltså då kontrollerat självklart, då vet dom ju liksom när dom kommer ut ba, nej jag vet redan vad det är för någonting."*

Båda grupperna med studenter ansåg även att det är viktigt att arbeta med både efterfrågan och tillgänglighet. Man ska försöka påverka ungdomarna själva och på något sätt förändra deras inställning till alkohol. Båda grupperna hade som förslag att man ska arbeta med personlighetsutveckling i skolan och stärka ungdomarnas förmåga att säga nej i olika situationer.

Manlig intervjuperson: *"Det gäller ju inte bara dom attityderna det kanske är alla alltså över huvud taget attityder med sig själv. Att jobba med sånt i stället för att kanske räkna mer matte, att jobba med sig själv, personlighetsutveckling i skolan. Där lär man sig... när man är femton känner man inte sig själv så bra men om man jobbar med det kanske man har motståndskraften att säga ifrån..... känna sig själv bättre, jobba med dom bitarna i skolan kombinerat med allt annat då. Inte säga att alkohol är farligt för det bryr sig ingen om."*

5.4.2 Ökad risk för upptäckt och hårdare straff

När det gällde åtgärder för att minska langningen till underåriga skilde sig gruppen med före detta "problemungdomar" sig åt från övriga grupper. Denna

grupp pratade, till skillnad från de andra, om att det enda sättet att få ner langningen är försöka få fast langarna och försvåra rejält för de som langar. Ett förslag var att öka bevakningen vid systembolagen från väktare och polis. Straffet som man får om man åker fast för langning ska även vara kännbart så att det avskräcker för framtiden. Sedan vore det även bra om ungdomar som åker fast för innehav av alkohol tvingades tala om var ifrån de hade fått alkoholen. På så sätt skulle man kunna få fast några langare i alla fall.

Manlig intervjuperson: *"Men det viktigaste är nog att försöka få fast langarna så att det börjar hända saker den vägen så att det sprids så folk vet att dom har ögonen på sig."*

Manlig intervjuperson: *"Det blir ju liksom när man fyller tjugo snart då kommer brorsan och säger; kan du handla åt mig? Vet man då att det är ganska grovt eller stränga straff på det att man langar liksom och att det är ganska stor risk att man åker dit på det, då får man sig ju en liten eftertanke"*

Kvinnlig intervjuperson: *"Det enda är väl att det skulle hända någonting, alltså ungdomarna som dricker det och dom skulle vara tvungna att tala om var dom har fått det ifrån."*

5.4.3 ANT-undervisning i skolan

Ingen av grupperna hade mycket till övers för ANT-undervisningen i skolan. Den uppfattades som korvstoppning och skräckpropaganda och den snarare uppmuntrade till att dricka än att den avskräckte. Det enda inslaget som uppfattades som lite positivt var när före detta missbrukare kom och pratade om sitt liv. Det var mer engagerande än när läraren stod och föreläste.

Manlig intervjuperson: *"Men jag tycker så här information och så här om alkohol jag tycker på ett sätt så, i alla fall när jag gick i skolan, det uppmuntrade ju nästan till att dricka. När man liksom satt i aulan och så stod det nån där*

framme liksom bl a, bl a, bl a det är dåligt och det ska man inte göra och då kände man liksom att wow, det där verkar ju inte bra, det där ska jag göra. Liksom det är ju, jag tycker att det är lite såhär utmanande så man måste ju liksom göra det på rätt sätt.”

Manlig intervjuperson: *”Men just alkisarna dom har oftast nåt bra att berätta liksom som man kan ta åt sig. Det är inte korvstoppling från deras sida utan.... Det har varit en bra grej tycker jag i alla fall.”*

Den enda gruppen som hade ett konkret förslag på hur undervisningen skulle kunna förbättras var gruppen med kvinnliga studenter. Där föreslog en kvinna att man skulle kunna ha gruppdiskussioner med en inhyrd diskussionsledare. Detta förslag kunde enligt henne i alla fall kanske passa på gymnasiet.

Kvinnlig intervjuperson: *”Ja det är fruktansvärt svårt men jag tror att man kan göra saker i skolan, man kan faktiskt det, och jag tror på diskussioner och då handlar det inte om att det kommer in föreläsare och berättar att langning är fel för det går inte hem, det rinner bara rakt igenom. Utan då handlar det om gruppdiskussioner kanske mindre, kanske det kan vara någon inhyrd som håller i dom här gruppdiskussionerna för det blir genast jobbigare ifall det är deras lärare som ska hålla i det och det blir en viss inställning. Men är det nån inhyrd som håller i diskussioner, seriös man kan... jag vet inte om det är en heldag med information och så får folk sitta i grupper och prata om det och säga vad de tycker och så.”*

5.4.4 Övrigt

Övriga förslag som kom fram på hur man ska minska langningen av alkohol till underåriga var bland annat att föräldrar måste ha bättre vetskap om vad deras barn gör. Ett annat förslag var informationskampanjer. Dessa kampanjer måste dock vara bra. Flera personer tog upp kampanjen med Papiraoul som ett exempel

på en dålig kampanj mot langning. Den kampanjen var bara rolig och budskapet gick inte fram.

6. DISKUSSION

Syftet med fokusgruppsintervjuerna var att undersöka vilka attityder och uppfattningar som finns bland ungdomar som är mellan 18-25 år, när det gäller langning av alkohol till underåriga. Samtliga intervjuade uppfyllde kriterierna för att ingå i studien. En kritik kan dock vara att majoriteten av de intervjuade var män. Eventuellt kan detta innebära att det främst är unga mäns syn på langning som återspeglas i rapporten.

Majoriteten av de intervjuade associerade ordet alkohol med fest och socialt umgänge. Undantaget var gruppen med före detta problemungdomar som till störst del såg de negativa konsekvenser som kan uppstå i samband med alkoholkonsumtion. Vad detta bottnar i kan man bara spekulera. En förklaring kan vara att de alla har en nära kontakt med mycket aktiv ungdomsledare, som arbetar för att ungdomar ska ha en alkohol och drogfri uppväxt.

Definitionerna av langning var väldigt varierande. Över lag kan man säga att de intervjuade inte såg langningen till de yngre från deras egen åldersgrupp som något stor problem. Från befolkningsundersökningar av svenskarnas alkoholvanor vet vi dock att det är ålderskategorin 18-29 år som konsumerar mest alkohol i samhället. År 1998 uppgick veckokonsumtionen av 100% alkohol till 13 cl (2).

Vi vet även från enkätundersökningar bland tonåringar att det är gruppen 18-25 år som till största del förser de yngre med alkohol. Ingen av de intervjuade grupperna kunde se sambandet, eller nyttan av att arbeta med att få ner deras egen alkoholkonsumtion och förändra deras inställning till alkohol, för att på så sätt minska langningen av alkohol till de yngre åldersgrupperna.

Flera av de intervjuade nämnde omtanke om de som är yngre som en avhållande orsak från att langa. Eventuellt kan detta vara ett tema att arbeta mera med. Att på något sätt få de äldre att inse att de har ett ansvar för de som är yngre. Samtidigt så nämnde några i intervjuerna att, så länge som vuxna dricker

alkohol, så kommer ungdomar att dricka. Det finns hela tiden en strävan bland tonåringar att vilja vara vuxna och göra de saker som vuxna gör. Att ändra vuxnas beteende är svårt, och kräver förändringar i hela samhällets normer när det gäller ungdomars alkoholkonsumtion (11).

Det fanns en inkonsekvens i svaren på vem den typiske langaren är. Å ena sidan sade man att den som langade var alltid någon som man hade någon slags relation till. Å andra sidan ansåg många att A-lagarna utanför Systembolaget är en stor langar grupp. Vidare ansåg några att det oftast var personer runt 20 år som langade eftersom de tyckte att det var lite "häftigt" att kunna gå på Systembolaget.

Kvinnorna i intervjuerna ansåg att det oftast var en kille som langade. Detta kan stödjas av att i den senaste tillgänglighetsenkäten som STAD genomförde bland årskurs 9, så svarade flickorna i större utsträckning än pojkarna att de fick alkoholen från en äldre kille (8). Kvinnorna ansåg även att killar har svårt att kombinera rollen som "tuffa" och "häftiga" med att säga nej till att langa. Man ansåg även att killar kunde se fördelar med att langa till yngre tjejer eftersom man då framstår som vuxen.

Att langning skulle ske i två steg, d v s att en femtonåring ber en artonåring som i sin tur ber en tjugoåring att köpa ut, var ingenting som kändes bekant för grupperna.

När det gällde langning av hembränt och smuggelsprit gick åsikterna isär mellan grupperna. Man kunde dock enas om att här handlar det om att tjäna pengar och inte langning för att göra en gentjänst eller för att vara bussig.

Vad ska man då göra för att få gruppen "unga vuxna" att langa mindre till ungdomar? Flera pratade om att man måste ändra inställningen till alkohol i samhället. En vanlig uppfattning var att felet ligger i vår kultur. Ungdomar får ingen naturlig relation till alkohol vilket man har i de Sydeuropeiska länderna.

Det bästa vore om man fick lära sig att dricka alkohol i hemmet. Det finns dock ett flertal nationella och internationella studier som visar på motsatsen. Enligt dessa dricker de ungdomar som blir bjudna på alkohol hemma mer än sina kamrater som ej blir bjudna på alkohol hemma (6).

Ett sätt att försöka få ner langningen som gruppen med f d ”problemungdomar” tog upp var att polisen måste arbeta mer effektivt med att försöka ta fast de som langar. Risken för upptäckt måste öka och straffen ska vara kännbara. På så sätt avskräcks många från att langa.

Övriga förslag som kom fram för att minska langningen var bland annat att ungdomar ska få arbeta med självförtroendeträning i skolan. Detta för att på så sätt få eleverna att kunna säga nej och motstå pressen att dricka alkohol. Ett annat förslag var att vuxna måste bli bättre på att veta vad deras ungdomar gör på fritiden.

Resultatet från dessa intervjuer bekräftar att det krävs en kombination av en rad olika insatser i samhället för att minska langning av alkohol till ungdomar från unga vuxna. Detta är något som även styrks av internationella forskningsrapporter (12). Vidare konstateras i flera internationella studier att unga vuxna förser underåriga med alkohol därför att det anses som riktigt och socialt accepterat att göra. Detsamma framkommer i dessa intervjuer.

En av utmaningarna blir därför att öka de unga vuxnas insikt om att yngre kan skadas allvarligt av den alkohol som langats till dem. Andra utmaningar blir bland annat att öka risken för upptäckt samt att på sikt verka för mer kännbara sanktioner för den som langar.

7. FÖRSLAG PÅ ÅTGÄRDER

De övergripande målen för arbetet med gruppen ”unga vuxna” kan definieras som följande:

- ◆ Minska alkoholkonsumtionen i åldersgruppen 18-25 år
- ◆ Minska langningen av alkohol till underåriga från denna åldersgrupp

Det saknas forskning kring hur man kan minska langning av alkohol från unga vuxna. Det innebär att det också saknas utvärderade och dokumenterade exempel på effektiva metoder. Utifrån de genomförda fokusgruppsintervjuerna, ges här några förslag på metoder för arbetet. Åtgärderna är en kombination av vad som framkommer i intervjuerna samt av STAD-projektets egna slutsatser. Åtgärderna gör inga anspråk på att vara heltäckande, utan skall ses som grunden för en fortsatt diskussion.

Förslag på åtgärder:

A. Föräldrar:

- 1) Föräldramöten
- 2) Studiecirkel
- 3) Informationsmaterial

Som innehåller:

- Kunskap om ungdomars alkoholvanor och sätt att skaffa alkohol
 - Hur föräldrars bjudvanor påverkar ungdomars alkoholkonsumtion
 - Hur föräldrar kan samarbeta effektivare
 - Hur föräldrar kan förhindra att deras ungdomar får tag på alkohol i hemmet (inte bjuda, kontrollera spritförrådet etc.)
- 4) Föräldravandringar
 - 5) Övervakning av langning utanför Systembolag
 - 6) Lokalt samarbete med Systembolagen som kan fungera som budbärare av informationsmaterial till kunderna

B. Tillsyn och rättsväsende

- 1) Effektivare polisövervakning utanför systembolagen
- 2) Utbildning av väktare som arbetar i och utanför systembolag med syfte att de ska störa och ingripa mot langning
- 3) I polisförhör med ungdomar utröna varifrån beslagtagen alkohol kommer
- 4) Effektivisera det polisiära arbetet mot hembränt och svartsprit
- 5) Högre straffvärde för olaglig överlåtelse av alkohol

C. Unga vuxna:

Insikten hos de unga vuxna måste ökas om att yngre människor kan skadas av den alkohol som de har fått langat till sig. Detta kan bli åstadkommet genom:

- 1) En lokal massmedial kampanj som syftar till att:
 - Minska de unga vuxnas egen höga alkoholkonsumtion
 - Medvetandegöra unga vuxna om att all langning är ett medicinskt och socialt risktagande
- 2) Undervisningsprogram för olika grupper av "unga vuxna", t ex värnpliktiga och gymnasieelever. Ett exempel på ett sådant undervisningsprogram är *Prime for Life*. Prime for Life är utformat för att *reducera risken för problem* och inriktar sig på tre mätbara målsättningar:
 - ◆ Öka antalet människor som avhåller sig från narkotika
 - ◆ Höja debutåldern för alkoholkonsumtion
 - ◆ Minska antalet högriskval

Under 2001-2004 kommer programmet Prime for Life att prövas på värnpliktiga och gymnasieelever.

8. REFERENSER

1. Andersson B, Hibell B, Sandberg B. Skolelevers drogvanor 1999. Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning CAN. Stockholm 2000.
2. Drogutvecklingen i Sverige – Rapport 2000. Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning CAN. Stockholm 2000.
3. Klepp KI, Aas HN, Waahlberg RB. Perceived access to alcohol among lower secondary school students. A longitudinal study. *Tidsskr Nor Laegeforen* 1996. Oktober 30; 116 (26): 3132-3135.
4. Krueger R. Focus Groups. A practical guide for applied research. Thousand Oaks, California: SAGE. Kalifornien, 1994.
5. Köhlhorn E, Björ J, red. Svenska alkoholvanor i förändring. Om utvecklingen fram till EU-medlemskapet. Sober Förlag 1998.
6. Marklund U. Drugs and Influence. Droger och påverkan. Thesis, Göteborg, Sweden. Göteborgs Universitet 1983.
7. Persson E, Hansson BS, Råstam A-S. Alcohol habits among teenagers in Sweden: factors of importance. *Journal of studies of Alcohol* 1994. November; 719-725.
8. Rehnman C., Larsson J. En uppföljande studie av tillgänglighet till alkohol bland högstadiungdomar i Vasastan. STAD-projektet, Stockholm 2000.
9. Smart RG, Adlaf EM, Walsh GW. Procurement of alcohol and underage drinking among adolescents in Ontario. *Journal of studies on Alcohol* 1996. July, 419-424.
10. Wagenaar AC., Finnegan JR., Wolfson M., Anstine PS., Williams CL., Perry CL. Where and how adolescents obtain alcoholic beverages. *Public Health rep* 1993 Jul-Aug; 108(4): 459-464
11. Wagenaar AC, Toomey TL, Murray DM, Short BJ, Wolfson M, Jones-Webb R. Sources of alcohol for underage drinkers. *Journal of studies on Alcohol* 1996. May, 325-333.
12. Wagenaar AC, Murray DM, Gehan JP, Wolfson M, Forster JL, Toomey TL, Perry CL, Jones-Webb R. Communities mobilizing for change on alcohol: Outcomes from a randomized community trial. *Journal of studies on Alcohol* 2000. January, 85-94.

Intervjuguide

A. INTRODUKTION

- Presentation av moderator och ass. moderator
- Presentation av STAD
- Förklara syftet med intervjun
- Beskriv hur intervjun ska gå till
- Olika roller
- Bandspelare. Intervjun spelas in, men man behöver inte säga sitt riktiga namn. Alla namn tas bort efter utskrift av intervjun.

(sätt på bandspelaren)

Presentation: namn (det namn man har valt att uppge), ålder och vad man pluggar (intervju med studenter)

- Ordet alkohol
- vad tänker ni spontant på när ni hör ordet alkohol?

Tema 1 Åldersgränser

- 1) Vilken funktion har en åldersgräns?
 - negativa/positiva konsekvenser
 - systembolaget (bra/dåligt, rätt/fel ålder)
 - restauranger (bra/dåligt, rätt/fel ålder)

Tema 2 Langning i stort (definiera åldersgruppen 13-15 år)

- 2) Vad är langning?
 - Sort, mängd, ålder
- 3) Vilka erfarenheter har ni själva av langning?
 - till er själva
 - till andra
- 4) Hur är det med förekomsten av att "köpa ut" till underåriga?
 - Idag?, jfr. med när ni var yngre?, egna erfarenheter?

5) Vilka är orsakerna (skälen) till att ungdomar (18-25 år) köper ut?

- Pengar, hjälpa, poppis, tycker att det är rätt, göra en gentjänst, egna dryckesvanor

6) Vilka är orsakerna (skälen) till att ungdomar (18-25 år) inte köper ut?

- Olagligt, unga ska inte dricka, omgivningens reaktion, personliga konsekvenser, omtanke, samvete, risken för upptäckt

7) Vem är en typisk langare?

- Kön, ålder, relation, egna dryckesvanor, pengar, föräldrar

8) Till vem köper man ut?

- Kön, ålder, relation, egna dryckesvanor, pengar (vem tar man betalt av?), syskon – andra ungdomar
- Langning i två steg?

9) Vad är det som köps ut?

- Vad köps ut mest/minst
- Olika sorter: folköl, öl, vin, systemsprit, HB, svartspit etc.

Tema 3 Åtgärder för att minska langning

10) Hur viktigt/oviktigt är det att minska tillgången till alkohol för unga?

11) Vad kan man göra för att minska langningen till underåriga?

- unga vuxna → underåriga, samhällsinsatser, den unge själv

12) Vilka har ansvar för att det inte förekommer langning till underåriga?

- unga vuxna, föräldrar, samhället, den unge själv

SUMMERING

NÅGRA KORTA FRÅGOR OM ALKOHOL

1. Är du?

- Man
 Kvinna

2. Hur ofta dricker Du alkohol?

- Aldrig
 1 gång i månaden eller mer sällan
 2-4 gånger i månaden
 2-3 gånger i veckan
 4 gånger/vecka eller mer

3. Hur många "glas" (se bilden) dricker Du en typisk dag då Du dricker alkohol?

- 0-2 glas
 3-4 glas
 5-6 glas
 7-9 glas
 10 glas eller fler

Med *ett glas* menas något av följande:

4. Hur ofta dricker Du sex sådana "glas" eller *mer* vid samma tillfälle?

- Aldrig
 Mer sällan än en gång i månaden
 Varje månad
 Varje vecka
 Dagligen eller nästan varje dag

FÖRTECKNING ÖVER TIDIGARE UTGIVNA RAPPORTER AV STAD-PROJEKTET

Rapport 1

Rehnman Charlotta, Lindewald Birgitta, Andréasson Sven. En stor stark tack!
En studie av legitimationskontroll på restauranger under våren och hösten 1996.
STAD-projektet 1996.

Rapport 2

Rehnman Charlotta, Lindewald Birgitta, Andréasson Sven. Servering av alkohol till berusade på Stockholms restauranger. En studie av överservering på restauranger i Stockholm december 1996 - februari 1997. STAD-projektet 1997.

Rapport 3

Wallin Eva, Rehnman Charlotta, Larsson Jörgen. Vad tycker ungdomar om Vägskäl? En fokusgruppsintervjustudie med högstadiel elever om ett alkohol- och drogmaterial för skolan. STAD-projektet 1997.

Rapport 4

Lönnqvist Unda, Rehnman Charlotta, Larsson Jörgen, Wallin Eva, Andréasson Sven. Några folköl är väl inte så farligt.... En studie av legitimationskontroll vid inköpsförsök i livsmedelsaffärer i Stockholm under januari 1998. STAD-projektet 1998.

Rapport 5

Wallin Eva, Rehnman Charlotta. Vykort till tonårsföräldrar. Metod för alkoholförebyggande arbete? STAD-projektet 1998.

Rapport 6

Wallin Eva, Rehnman Charlotta. Konflikter i tonårsfamiljer. En målgruppsanalys med tonårsföräldrar och tonåringar. STAD-projektet 1998.

Rapport 7

Rehnman Charlotta, Wallin Eva, Andréasson Sven. En stor stark II. En studie av legitimationskontroll på restauranger i Stockholm höst/vinter 1998-99. STAD-projektet 1999.

Rapport 8

Wallin Eva, Hjalmarsson Kerstin, Brenemark Thomas, Danielsson Johan. Attityder och uppfattningar om narkotikasituationen på restauranger i Stockholms city. En intervjustudie med dörrvakter, restaurangpersonal och polis. STAD-projektet 1999.

Rapport 9

Wallin Eva, Hjalmarsson Kerstin, Lindewald Birgitta. Serveringsrutiner och policyfrågor. En fokusgruppsintervjustudie med restaurang personal. STAD-projektet 1999.

Rapport 10

Hägglund Elisabet. Idéer om lokala förebyggande insatser mot ungdomsmissbruk i Kista. En intervjuundersökning bland personer verksamma i området. STAD-projektet 2000.

Rapport 11

Rehnman Charlotta, Larsson Jörgen. Folkölskampanjen i Vasastan. En intervention riktad till livsmedelshandlare och föräldrar med syfte att begränsa tillgängligheten till folköl för ungdomar. STAD-projektet 2000.

Rapport 12

Rehnman Charlotta, Jörgen Larsson. Unga vuxna – dricker mest, langar mest. En fokusgruppsintervjustudie med unga vuxna i åldern 18-25 år. STAD-projektet 2000.

Rapport 13

Wallin Eva. Fem års samverkan – möjligheter och hinder. En intervjustudie med nyckelpersoner från myndigheter och restaurangbransch i Stockholm. STAD-projektet 2001.

Rapport 14

Gripenberg Johanna, Wallin Eva. För full för en öl. En uppföljande studie av servering till berusade gäster på Stockholms restauranger. STAD-projektet 2001.